

МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДРОГОБИЦЬКОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА ТЕОДОРА БАРНИЧА

УДК 78.071.2 (477) "19"

Людомир Філоненко, доктор філософії, завідувач кафедри музикознавства та фортепіано
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка,
голова дрогобицького осередку НТШ (музикологічно-фольклористична комісія),
член Національної спілки композиторів України

МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДРОГОБИЦЬКОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА ТЕОДОРА БАРНИЧА

У статті аналізується життєвий та творчий шлях Теодора Барнича (1903 – 1946), активного музично-громадського діяча Дрогобиччини, який створив духовний оркестр заводу "Польмін", працював вчителем музики в філіалі Вищого музичного інституту імені Миколи Лисенка у Дрогобичі, був диригентом Підкарпатського українського музично-драматичного театру.

Ключові слова: музично-просвітницька діяльність, театральне мистецтво, педагог-музикант Теодор Барнич.

Літ. 14.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. До історії української музичної культури Теодор Барнич увійшов, передусім, як талановитий диригент, педагог, музично-громадський діяч. Тривалий час ім'я митця з відомих причин було призабутим, а точніше забороненим. Життя і творчість Теодора Барнича досліджували і продовжують вивчати музикознавці, педагоги, театрознавці й виконавці. Окремим граням його творчості присвятили свої праці О. Боньковська [2], М. Гнатенко [3], В. Кобрин [5], П. Медведик [8], С. Пушик [11], Б. П'юрко [12], В. Ревуцький [13], Л. Філоненко [14] та ін. Але творча постать музиканта висвітлена доволі фрагментарно, тому вимагає окремого вивчення.

Метою статті є вивчити і проаналізувати життєвий та творчий шлях Теодора Барнича, а також ознайомити читачів з маловідомими документальними матеріалами, які стосуються його мистецької спадщини.

Виклад основного матеріалу. Музично-громадський діяч та диригент Теодор-Олександр Барнич народився в селі Балинцях біля Коломиї (нині Снятинського району Івано-Франківської області) 17 червня 1903 року в родині директора школи Василя Барнича та Юліани Барнич (доньки Петра Бойчука і Франціски з роду Слюзар). Хрещений 21 червня 1903 року в греко-католицькій церкві в Балинцях місцевим парохом Титом Войнарівським.

Від 1910 до 1913 року Теодор вчився в народній школі імені Тараса Шевченка (Коломия). Після її успішного закінчення вступає до "підготовляючої класи" Української державної гімназії в Коломиї, із стін якої вийшли такі відомі постаті як М. Павлик, Л. Мартович, В. Стефаник,

М. Черемшина, Я. Пестрак, Я. Барнич, С. Вінценз, Ю. Шкрумеляк, К. Трильовський та інші.

У 1915 – 1916 роках він змушений навчатися в "szkolie wydzialowej im. Kopernika". А з 1917-го – знову вчиться в Українській державній гімназії, де директором в цей період був знаний просвітянин Прокіп Мостович. Вже під час навчання в юнака виявляється хист до мистецтва, зокрема музично-театрального. Великий вплив на Теодора має його рідний брат Ярослав – відомий вже на той час диригент, композитор, музично-громадський діяч, автор популярних пісень-танго і оперет.

Від 1923 року Теодор Барнич працює вчителем музики в філіалі Вищого музичного інституту імені Миколи Лисенка в Чорткові. Тут знайомиться з Ольгою Бородай, донькою Петра Бородая з Станиславова та Антоніни Коссака (1878 – 1952), рідної сестри знаменитої акторки Катерини Рубчак.

Ольга Бородай народилася 10 лютого 1896 року в Вигнанці (Галичина), закінчила "szkolu wydzialowu" в Станиславові, а з 1911 до 1914 роках навчалась у приватній жіночій семінарії імені Людвіка Носса в Чорткові. П'ятого грудня 1917 року успішно складає іспит зрілості і їй на основі рішення краєвої шкільної ради дозволено виконувати обов'язки вчительки в публічних народних школах з польською та українською мовами навчання.

Разом зі своєю матір'ю Антоніною, акторкою народного театру "Руська бесіда" (1890 – 1921), потім Українського театру під дирекцією І. Когуцяка (1921 – 1935) Ольга ще в юні роки їздить містами і селами багатостраждальної Галичини, щоб нести світло знань та вічної правди серед знедоленого народу.

Відомий краєзнавець Петро Медведик у своїй

МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДРОГОБИЦЬКОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА ТЕОДОРА БАРНИЧА

монографії “Катерина Рубчакова” наголошує, що Антоніна Коссака на сцені “відзначалася вдалими епізодичними ролями, переважно грала характерні жіночі типи – матерів, ворожок, знахарок, цокотух, наймишок. Постійно співала у театральному хорі. У 20 – 30-х роках була у трупях В. Коссака, І. Когутяка, а в 1939 – 41-му працювала в Станіславівському обласному театрі імені І. Франка” [8, 13]. Останні роки проживала у Дрогобичі, де й похована на міському цвинтарі на вулиці М. Грушевського.

12 жовтня 1924 року Теодор Барнич та Ольга Бородай беруть шлюб, а в 1926-му – покидають Подільський край і оселяються в Дрогобичі. Тут Теодор проводить активну просвітницьку та музично-громадську роботу, створює духовий оркестр на заводі “Польмін” (пізніше Нафтопереробний завод № 1), з яким часто концертує. Ось що пише Марія Прим’як до фотоальбому “Нафтопереробний комплекс “Галичина””: “На заводі з кінця 20-х років минулого століття був прекрасний духовий оркестр, який добре знали всі мешканці міста. Керував оркестром талановитий музикант Теодор Барнич (1903 – 1946) – рідний брат відомого українського композитора Ярослава Барнича – автора популярних пісень-танго: “Чи тямийш?”, “Гуцулка Ксеня”, “Ох, соловію” та оперет. Музикант за освітою, він працював на заводі “Польмін”, обіймаючи посади від рахівника до постійного бухгалтера розрахункового відділу” [9, 11].

Підтвердженням цього є віднайдена характеристика, підписана головою цехового комітету № 9 і затверджена юристконсультом Володимиром Кобрином: “Барнич Теодор Васильович поза бездоганною працею по своєму фаху на заводі, є одним з кращих робітників профспілки. З великим признанням належить відзначити його щоденну працю в соціально-страховій та культурно-освітній комісіях, особливо має велику заслугу як талановитий організатор й диригент духової оркестри на нашому заводі. Всі нагоди і святкові дні використовує, щоби робітникам дати змогу послухати гарну музику. Т. Барнич весь свій вільний час присвячує культурно-освітній роботі і працює позаурочно для добра робітників” [5].

Позитивну характеристику Теодор Барнич отримує і з основного місця роботи від Головного бухгалтера Нафтопереробного заводу № 1: “Барнич Теодор Васильович працює на заводі від 1926 року (спочатку як рахівник, а потім – бухгалтер розрахункового відділу), а з 24 вересня 1939 року є постійним бухгалтером того ж відділу головної бухгалтерії заводу. Під час своєї праці виказав велику пильність і знання своєї справи.

... Підвищення професійної кваліфікації дозволило його знання та досвід застосувати в справах Головної бухгалтерії”. Наголосимо, що паралельно Т. Барнич працює вчителем музики в філіалі Вищого музичного інституту імені Миколи Лисенка в Дрогобичі.

Під час окупації він є диригентом аматорського драматичного гуртка при Українському окружному комітеті. За порадою свого рідного брата Ярослава, який в цей час працював диригентом Львівського оперного театру, Теодор Барнич, разом з режисером С. Вульгушем та балетмейстером О. Андрієвським, ставить виставу К. Ванченка-Писанецького “Запорозький скарб” (створена в 1917 році, а музику написав Я. Барнич). Це була, фактично, перша вистава, поставлена з великим успіхом українцями в окупованому Дрогобичі і сприйнята глядачем позитивно.

Відомому українському композиторові, диригенту, педагогові, музично-громадському діячеві Ярославу-Михайлу Барничу (1896 – 1967), автору славнозвісних оперет “Дівча з Маслосоюзу”, “Шаріка”, “Пригода в Черчі”, “Гуцулка Ксеня”, популярних пісень-танго “Чи тямийш?”, “Ох, соловію”, “Ще раз!..”, “Гуцулка Ксеня” також судилося працювати й творити на Дрогобиччині.

Бував він з гастрольними поїздками на наших теренах ще в далекому 1917 році, працюючи диригентом у Львівському Стрілецькому театрі. Нагадаємо, що в цей час тут зібралося гроно талановитих митців, таких як Василь Коссака, Микола Бенцаль, Йосип Гіряк, Катерина і Іван Рубчаки, Євген Коханенко, Амвросій Нижанківський, Михайло Онуфрак та ін.

Згодом, протягом 1921 – 1923 років, Ярослав Барнич з театром товариства “Українська Бесіда” в співдружності з Олександром Загаровим і Йосипом Стадником гастролує містами Бойківщини (Стрий, Перемишль, Самбір, Дрогобич, Трускавець, Калущ, Борислав, Болехів, Яворів, Комарно).

На початку 1942 року аматорський драмгурток перейменовано на Дрогобицький театр, директором якого став відомий громадський діяч Михайло Рабій. З’являються одна за одною вистави: “Хмара” А. Суходольського, “Маруся Богуславка” та “Ой, не ходи, Грицю...” М. Старицького, комедія Г. де Мопасана “Її королівська величність жінка”, драма С. Черкасенка “Казка старого млина”. Відзначимо, що Теодор Барнич успішно співпрацював з режисерами В. Шепелем, П. Крижанівським, Р. Тимчуком, Ю. Шерегієм (за час керівництва Ю. Шерегія від 7 жовтня 1942 року театр отримав назву Підкарпатський український музично-драматичний

МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДРОГОБИЦЬКОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА ТЕОДОРА БАРНИЧА

театр), Й. Стадником, а також диригентом “Дрогобицького Бояна” Б. П’юрком. Всі, без винятку, згадані вище вистави були поставлені на професійному мистецькому рівні і при безпосередній копійчій праці Теодора Барнича. Про це довідуємося з дрогобицької преси, зокрема з газет “Дрогобицьке слово”, “Вільне слово” та ін. Власне, за 15 січня 1942 року головний редактор “Вільного слова” інформує читачів міста, “що Український окружний комітет у Дрогобичі організує духову і симфонічну оркестри в Дрогобичі. Всі українці, що грають на яких-небудь інструментах, мають зголоситися в освітнього референта при Українським Окружнім Комітеті, або у п. Барнича в Дрогобичі на “Польміні” [4].

Цитуючи фрагмент відомого музиканта-педагога Богдана П’юрка із згаданого вище часописа, ми намагалися зберегти його в оригінальному вигляді, не наближаючи лексику та правопис до вимог сучасної літературної мови: “Слід би ще обговорити музичну сторінку вистав, бо ж співи і танці займають у нашому побутовому театрі немале місце. Інша річ, що можна би серйозно оспорювати ролю чи потребу отих “давайте хлопці заспіваєм” в не дуже догідних до цього моментах п’єси. Музичні виставки часто переривають наростанню драматичного напруження п’єси, але ж з другого боку, ніде правди діти, дають нам все привабливі зразки українського фольклору і хто зна чи не музика помогла не одній старенькій п’єсі дожити поважного віку на сцені українського театру.

Зважаючи оба ті протилежні моменти всі нові постановки старих народніх п’єс і в нас і на Україні, задержали музичну частину вистав, зрадаговуючи її тільки відповідно до наших сучасних поглядів на ролю і потреби музики в театрі. Музичні вставки ставлять перед виконавцями тяжке завдання бути не тільки актором, але і співаком.

Зважаючи на цей важний момент, треба поставитися з великою вибачливістю до дуже часом поважних недостачень при виконанні поодиноких точок, тим більше, що музичний провід ні в одній виставі не стояв на висоті свого завдання. Стоїмо, на жаль, перед болючим фактом цілковитого браку в наслідок війни поодиноких інструменталістів в Дрогобичі і працю в цьому напрямі треба починати наново від основ. Більшість членів теперішньої оркестри просто не надаються до нього і тут нічого не вдіє шляхетна ініціатива ні тяжкий труд такої цінної одиниці і ратинованого фахівця як диригент п. Т. Барнич. Потрібна на будуче реорганізація.

З цього випливає конечність громадської опіки над театральним гуртком і велика потреба мистецького проводу скупченого в руках

фахового режисера. Цілий ряд проблем як праця над талановитим молодняком для встановлення цілості сценічної гри, наука декламації, характеристичності, чистота літературної мови, добір відповідного репертуару, редакція старих п’єс і багато інших справ, ставлять перед громадськими чинниками рубом справу підшукання і заангажування відповідної людини” [12].

Цікавою є й інформація з дипломної роботи М. Гнатенка “Творчо-виробнича діяльність Львівського обласного муздрамтеатру ім. Ю. Дрогобича за 1991 – 1995 роки”: “Тільки почав новостворений колектив набирати сил, як почалася Велика Вітчизняна війна. Більша частина акторів на чолі з художнім керівником Д.Л. Гольдштейном виїжджає в евакуацію в Середню Азію де і починає там працювати. Даних про репертуар і діяльність театру не збереглося, лише відомо, що театр носив ім’я М. Кропивницького, а переїхавши до Дрогобича в 1944 році, знову театр не має імені, а носить таку назву – Дрогобицький обласний музично-драматичний театр. Як вище згадувалось одна частина акторів лишилась в окупованому німцями місті. Зразу ж з липня місяця починає виходити в Дрогобичі газета “Вільне слово” ОУН. Як повідомляла газета, при відділі пропаганди ОУН утворюється аматорський драмгурток при УОК (Український окружний комітет). Перша вистава була “Запорізький скарб”. (Під гучні оплески закінчилась перша вистава). Режисер – С. Вульгуш, балетмейстер – О. Андрієвський, диригент – Т. Барнич. Артисти: Симейкова, О. Шимков, С. Мацюрак, С. Кшнірівська.

А уже в січні аматорський драмгурток починає називатися Дрогобицький театр, який має своє керівництво. Його директором був призначений доктор філософії, член НТШ, професор дрогобицької вчительської гімназії, художник і письменник Михайло Рабій.

Наступна вистава – “Хмара” А. Суходольського, яка увінчалась сенсаційним успіхом. Надзвичайно вдала і смілива обсада на ролі дозволило дрогобицькій публіці пізнати нову артистку І. Паньківну (Настуся).

Вроджений талант, прекрасна дикція, молодий вік дають запоруку великого артистичного розвитку нової зірки дрогобицької сцени. Дорівнює своєю грою О. Бориславський (Андрій), Горпина – Симейкова, Семен – П. Кльось, Кузьма – І. Сенейко, Жид – О. Шимко, Мати Настусі – М. Сенечкова, спів і танці постройлись до цілісності вистави. Дається відчутти мистецьке музичне керівництво Т. Барнича, але оркестр ослаблений, не повністю укомплектований. Декорації і костюми у виконанні І. Сенейки – прегарні. Вистава

МУЗИЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДРОГОБИЦЬКОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА ТЕОДОРА БАРНИЧА

пройшла з повним успіхом. Численна публіка пережила гарний мистецький вечір¹.

Найближчим часом театр готує наступні постановки: “Маруся Богуславка” та “Чорногора у вогні”. В січні місяці також відбувається прем’єра вистави “Ой, не ходи Грицю...” і майже після одномісячної перерви в перших днях березня 1942 року Дрогобицький театр поставив історичну драму М. Старицького “Маруся Богуславка”, режисер-постановник новий художній керівник В. Шепель. Щоб підсилити музичну частину вистави, був запрошений хор “Боян” – диригент Б. П’юрко.

Наступними прем’єрами були: комедія Гі де Мопасана “Її королівська величність жінка” та символічна драма С. Черкасенка “Казка старого млина” в постановці нового режисера театру П. Крижанівського. Вистави відбулись після довгої перерви в роботі театру. Це сталося тому, що театр пройшов реорганізацію і запропонував дрогобицькій публіці цілу низку нових артистів.

Вистава С. Черкасенка “Казка старого млина” дуже складна до постановки, тому режисер-постановник П. Крижанівський приклав дуже багато зусиль, щоб вистава вийшла професійною. Театр проявив врешті своє обличчя, а запал молодих сил і співпраця всього персоналу дає заперуку, що незабаром дрогобицьчани дочекаються ще кращих успіхів театру. У виставі зайняті актори: П. Крижанівський, Костюк, П. Кльось, Корлятович, О. Кобільник, сестри О. та І. Паньківни, Весела... А роль Казки талановито виконала артистка Львівського театру Л. Кривицька.

Дивно, що фашисти не заборонили у Дрогобичі виставу “Казка старого млина” С. Черкасенка. Цій пристрасній і поетичній п’єсі, мабуть, ніколи не судилось звучати так злободенно і пророче, як тоді, в час війни, адже її антигероєм, антисимпатиком був германець Вагнер, інженер-прагматист, злісний руйнівник української природи, ворог цієї країни.

Для зміцнення трупи театру у другій половині вересня 1942 року до Дрогобича приїздить з цілою групою акторів Юрій Шерегії, який активно взявся за унормування всіх справ, зв’язаних з театром.

За його дирекції театр був названий Підкарпатський. Його діяльність пов’язана на першій порі з іменами режисерів Романа Тимчука, Юрія Шерегія, музичних керівників професора Б. П’юрка, Т. Барнича, балетмейстера Кривцівни” [3, 3 – 5].

1 лютого 1946 року Теодор Барнич раптово помирає від серцевого нападу в приміщенні “Головкінопрокату”. Дружина диригента

працювала вчителем в середніх школах Дрогобича, а з 1 вересня 1953 року – завідуючою бібліотекою семирічної школи № 10. Померла 25 січня 1976 року і похована разом з чоловіком у Дрогобичі. Місце їх останнього спочинку – старовинний цвинтар на вулиці Трускавецькій [10].

Висновки. Як видно з поданого матеріалу, Теодор Барнич відіграв значну роль в становленні й еволюції музично-просвітницького життя на Дрогобиччині в першій половині ХХ сторіччя. Адже він створив духовий оркестр заводу “Польмін”, а згодом провадив активну роботу, як педагог у філії Вищого музичного інституту імені Миколи Лисенка у Дрогобичі, а також став одним із фундаторів театрального життя Бойківщини.

1. Барвінський В. З Музичного інституту ім. М. Лисенка в Самборі (вистава “Циганського Барона”) / В. Барвінський // Діло. – 1929. – Ч. 19.

2. Боньковська О. Львівський театр товариства “Українська Бесіда” (1915 – 1924) / О. Боньковська. – Львів: Літопис, 2003. – С. 272 – 278.

3. Гнатенко М. Творчо-виробнича діяльність Львівського обласного муздрамтеатру ім. Ю. Дрогобича за 1991 – 1995 роки: Дипломна робота КДІТМ ім. І. Карпенка-Карого (на правах рукопису) / М. Гнатенко. – 1996. – 53 с.

4. Г.Р. Український окружний комітет у Дрогобичі / Г.Р. // Вільне слово. – 1942. – 15 січня. – № 6 (80). (Часопис для Дрогобиччини і Самбірщини). – С. 1.

5. Кобрин В. Характеристика Теодора Барнича / В. Кобрин. – Рукопис. – 1 с. – Б.Р. Зберігається в архіві автора.

6. Лист Надії та Софії Вергановських з Коломиї до Людмира Філоненка у Дрогобич від 25 серпня 1999 року. Зберігається в архіві автора.

7. Лист Я. Барнича до В. Барнича із Самбора в Коломию від 1 березня 1928 року. Зберігається в архіві автора.

8. Медведик П. Катерина Рубчакова / П. Медведик. – К.: Мистецтво, 1989. – 105 с.

9. Нафтопереробний комплекс “Галичина”. Історія і сучасність / Упор. М. Прим’як, І. Фецяк, О. Баран. – Дрогобич: Коло, 2006. – 103 с.

10. Пастух Р. Дрогобицький некрополь / Р. Пастух. – Дрогобич: Сурма, 2008. – С. 48 – 49.

11. Пушик С. Про авторів пісень “Червоні маки” і “Гуцулка Ксеня” / С. Пушик // Галичина. – 1995. – Ч. 106 – 114.

12. П’юрко Б. “Аматорський театр при УОК в Дрогобичі” / Б. П’юрко // Вільне слово. – 1942. – 31 січня. – № 13. – С. 3.

13. Ревуцький В. В орбіті світового театру / В. Ревуцький. – Київ – Харків – Нью-Йорк: Вид-во М.П. Коць, 1995. – 245 с.

14. Філоненко Л. Ярослав Барнич: Науково-популярний нарис про життя та творчість / Л. Філоненко. – Дрогобич: Відродження, 1999. – 152 с.

¹ “Вільне слово”. 15 січня 1942 р.